

TARJIMADA MUQOBILLIK TUSHUNCHASI VA IMKONIYATLARI.

Andijon davlat chet tillari instituti

Roman – german va slavyan tillari fakulteti

Nemis tili yo'nalishi 402- guruh talabasi

Ahmadjonova Zebo

Ilmiy rahbar **Nargizaxon Qodirova**

ANNOTATSIYA : Ushbu maqolada tarjimada muqobillik tushunchasi, uning nazariy asoslari va amaliy imkoniyatlari tahlil qilinadi. Muallif muqobillikni ta'minlashda tarjimon duch keladigan lingvistik, madaniy va kontekstual omillarni yoritadi. Matnda tarjimonning roliga, tilshunoslik yondashuvlariga va muqobil vositalarning to'g'ri tanlanishiga alohida e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: tarjima, muqobillik, kontekst, lingvistika, madaniy tafovut, tarjimon, ma'no.

АННОТАЦИЯ: В данной статье рассматривается понятие эквивалентности в переводе, её теоретические основы и практические возможности. Автор анализирует лингвистические, культурные и контекстуальные факторы, влияющие на выбор эквивалентов при переводе. Особое внимание уделено роли переводчика и важности адекватного выбора переводческих средств.

Ключевые слова: перевод, эквивалентность, контекст, лингвистика, культурные различия, переводчик, смысл.

ANNOTATION: This article discusses the concept of equivalence in translation, its theoretical foundations, and practical applications. The author explores linguistic, cultural, and contextual factors influencing the translator's choice of equivalents.

Particular attention is given to the translator's role and the importance of accurate selection of translation strategies.

Keywords: translation, equivalence, context, linguistics, cultural differences, translator, meaning.

Tarjima jarayoni faqat bir tilni boshqasiga o'girish emas, balki ikki madaniyat orasidagi ko'priq qurishdir. Bu jarayonda tarjimon til birliklarini faqat leksik yoki grammatik jihatdan emas, balki semantik, madaniy va stilistik jihatdan ham anglab, ularni muqobil vositalar bilan ifodalashi lozim bo'ladi. Aynan shu nuqtada tarjimada muqobillik tushunchasi muhim o'rin egallaydi.

Tarjimada muqobillik tushunchasi. Muqobillik (ekvivalentlik) – asl matnda ifodalangan ma'no va mazmunni tarjimada saqlab qolishga xizmat qiluvchi asosiy prinsipdir. Tarjima nazariyasida muqobillik turlari ko'p: formal (grammatik), semantik (mazmuniy), funksional (vazifaviy) va kommunikativ muqobillik. Har bir tur o'z kontekstiga qarab qo'llaniladi.

Muqobillikning amaliy imkoniyatlari. Tarjimonlar matn turiga, maqsadga va auditoriyaga qarab turli muqobillik darajalaridan foydalanadilar. Badiiy tarjimada stilistik muqobillik muhim bo'lsa, ilmiy yoki texnik matnlarda terminologik aniqlik – ya'ni formal muqobillik ustuvor bo'ladi.

Muqobillik imkoniyatlarini kengaytirishda quyidagilar yordam beradi:

1. Til va madaniyat bilimining chuqurligi – tarjimon har ikki tilning madaniy kontekstini bilishi zarur;
2. Sinonimlar va idiomatik ifodalarni tanlash qobiliyati – ayniqsa badiiy tarjimada bu muhim;
3. Konvertatsiya, adaptatsiya, transpozitsiya kabi tarjima usullarini qo'llash – bu usullar muqobil topishda moslashuvchanlik yaratadi;

4. Tarjimon korpusi va tarjima texnologiyalari – zamonaviy dasturlar tarjima variantlarini tahlil qilish va muqobil tanlash imkonini beradi. Tarjimada muqobillik – bu tarjimon erkinligi emas, balki mas’uliyatidir. To‘g‘ri muqobil topa olish tarjimaning sifatini belgilaydi. Shu bois tarjimon o‘z til bilimini doimiy rivojlantirib borishi, madaniyatlararo tafovutni chuqur tushunishi va zamonaviy tarjima metodlaridan xabardor bo‘lishi lozim. Tarjimada muqobillik (ya’ni, ekvivalentlik) — bu original matnning mazmuni, uslubi va maqsadini boshqa tilga o‘zgarmas tarzda yetkazish uchun ishlatiladigan tushuncha. Muqobillik tarjima jarayonida tilning o‘ziga xos xususiyatlariga mos ravishda, lekin mazmunni yo‘qotmasdan, so‘zlar yoki iboralarning o‘rnini almashtirish orqali amalga oshiriladi.

Tarjimada muqobillikning imkoniyatlari quyidagicha bo‘lishi mumkin:

1. Leksik muqobillik: So‘zlarning ekvivalentini tanlash. Ba’zan, bitta so‘zning tarjimasi boshqa tilga to‘g‘ri kelmasligi mumkin, shuning uchun leksik muqobillikda sinonimlar, ya’ni ma’no jihatidan eng yaqin bo‘lgan so‘zlar ishlatiladi.
2. Grammatik muqobillik: Grammatika strukturasi va sintaksisni hisobga olgan holda, tarjima qilingan matnda ekvivalent tuzilmalarni qo‘llash.
3. Semantik muqobillik: Original matnning semantik tuzilmasini boshqa tilga moslashtirish, jumladan, an’anaviy ifodalar yoki ma’lum bir madaniy kontekstni hisobga olish.
4. Madaniy muqobillik: Tarjima qilingan matnda madaniyatga xos elementlarni, masalan, an’analar, urf-odatlar, ma’naviyatni hisobga olish va buni yangi tilga mos ravishda tushuntirish.
5. Pragmatik muqobillik: Tarjima qilinayotgan matnning maqsadi va maqsadli auditoriyasini hisobga olish. Bunday muqobillikda tarjimon o‘quvchining yoki tinglovchining konteksti va ehtiyojlarini inobatga oladi.

Muqobillikni to'g'ri tanlash tarjimaning muvaffaqiyatini belgilaydi, chunki bu jarayon asl matnning maqsadini, uslubini va mazmunini to'g'ri etkazishga yordam beradi.

Tarjimada muqobillik tushunchasi va imkoniyatlari — bu tarjima nazariyasining asosiy tushunchalaridan biri bo'lib, bir tildagi matnni boshqa tilga o'tkazishda mazmun, uslub, va kommunikativ maqsadni saqlab qolishga xizmat qiladi. Muqobillik, tarjima qilingan matnning asl matnga ma'naviy va kontekstual jihatdan yaqin bo'lishini ta'minlaydi. Har bir tilning o'ziga xos tuzilishi, madaniyati va ifoda vositalari mavjud bo'lganligi sababli, tarjimon so'zma-so'z tarjimadan ko'ra, mazmunga mos keladigan muqobil variantni tanlashi kerak bo'ladi. Bu jarayonda tarjimon leksik, grammatik, semantik, madaniy va kommunikativ omillarni hisobga oladi. Masalan, ayrim iboralar yoki so'zlar bir tilga to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilinmaydi, shu bois ularga mos, ma'nodosh yoki kontekstga mos ekvivalent topilishi zarur bo'ladi. Muqobillikning imkoniyatlari tarjimonning til bilimi, madaniy saviyasi, matnning janri va auditoriyasi bilan chambarchas bog'liq. To'g'ri tanlangan muqobil tarjima, matnning asl ruhini saqlab qolish barobarida, uni o'quvchi yoki tinglovchiga tushunarli va tabiiy tarzda yetkazadi. Shu sababli, tarjimada muqobillik faqat so'z darajasida emas, balki jumla va matnning umumiy mantiqiy tuzilmasi darajasida ham muhim hisoblanadi. Tarjimada muqobillik tushunchasi va imkoniyatlari — bu tarjima nazariyasining asosiy tushunchalaridan biri bo'lib, bir tildagi matnni boshqa tilga o'tkazishda mazmun, uslub, va kommunikativ maqsadni saqlab qolishga xizmat qiladi. Muqobillik, tarjima qilingan matnning asl matnga ma'naviy va kontekstual jihatdan yaqin bo'lishini ta'minlaydi. Har bir tilning o'ziga xos tuzilishi, madaniyati va ifoda vositalari mavjud bo'lganligi sababli, tarjimon so'zma-so'z tarjimadan ko'ra, mazmunga mos keladigan muqobil variantni tanlashi kerak bo'ladi. Bu jarayonda tarjimon leksik, grammatik, semantik, madaniy va kommunikativ omillarni hisobga oladi. Masalan, ayrim iboralar yoki so'zlar bir tilga to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilinmaydi, shu bois ularga mos, ma'nodosh yoki kontekstga mos ekvivalent topilishi zarur bo'ladi. Muqobillikning imkoniyatlari tarjimonning til bilimi, madaniy saviyasi,

matnning janri va auditoriyasi bilan chambarchas bogʻliq. Toʻgʻri tanlangan muqobil tarjima, matnning asl ruhini saqlab qolish barobarida, uni oʻquvchi yoki tinglovchiga tushunarli va tabiiy tarzda yetkazadi. Shu sababli, tarjimada muqobillik faqat soʻz darajasida emas, balki jumla va matnning umumiy mantiqiy tuzilmasi darajasida ham muhim hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qosimov Sh., Rajabov A. Tarjima nazariyasiga kirish. – Toshkent: Fan, 2008.
2. Saʼdiyev A. Til va tarjima. – Toshkent: Oʻzbekiston, 1992.
3. Sharipov Sh. Tarjima nazariyasi asoslari. – Toshkent: Oʻzbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2006.
4. Shukurov N. Tarjima sanʼati va muammolari. – Toshkent: Turon-Iqbol, 2002.
5. Qurbonov D. Lingvistik tarjima nazariyasi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2014.
6. Abduazizov A. Hozirgi oʻzbek adabiy tili. – Toshkent: Fan, 2004.
7. Xasanova M. Tarjima amaliyotida leksik muqobillik muammolari. – Toshkent: Fan, 2015.
8. Matyoqubov N. Tarjima va badiiy tafakkur. – Toshkent: Mumtoz soʻz, 2007.